

Karl Marx

Max Beer

Max Beer

Karl Marx'ın Hayatı ve Öğretileri

«Maya Kitap»

Beer M.

Karl Marx'ın Hayatı ve Öğretileri / M. Beer — «Maya Kitap»,

ISBN 978-605-7605-76-4

Alman düşünür, ekonomist, tarihçi, sosyolog, gazeteci ve devrimci Karl Marx... Dönemin entelektüel ortamının da yarattığı atmosferle bütün hayatını okumaya, anlamaya ve yeni fikirler üretmeye adanmış Marx, düşünceleriyle hâlâ dünyanın ekonomik ve siyasi haritasını belirlemeye devam ediyor. Fikirleri nedeniyle sürekli baskıya maruz kalan Marx, sürgünlerle, ekonomik zorluklarla ve trajedilerle dolu bir hayat sürmüştür. Ömrünün sonuna kadar yazmaya devam etmiş, yarım kalan çalışmalarını ise başta yakın arkadaşı Engels olmak üzere takipçileri tamamlamıştır. Tanınmış Marksist tarihçi Max Beer tarafından kaleme alınan bu biyografi, Marx'ın yaşamından en ilginç detaylarla birlikte, aslında hayatının merkezi olan düşünce dünyasını da gözler önüne seriyor. “Git başımdan! Son sözler yeterince konuşmamış aptallar içindir.” (Marx'ın son sözleri)

ISBN 978-605-7605-76-4

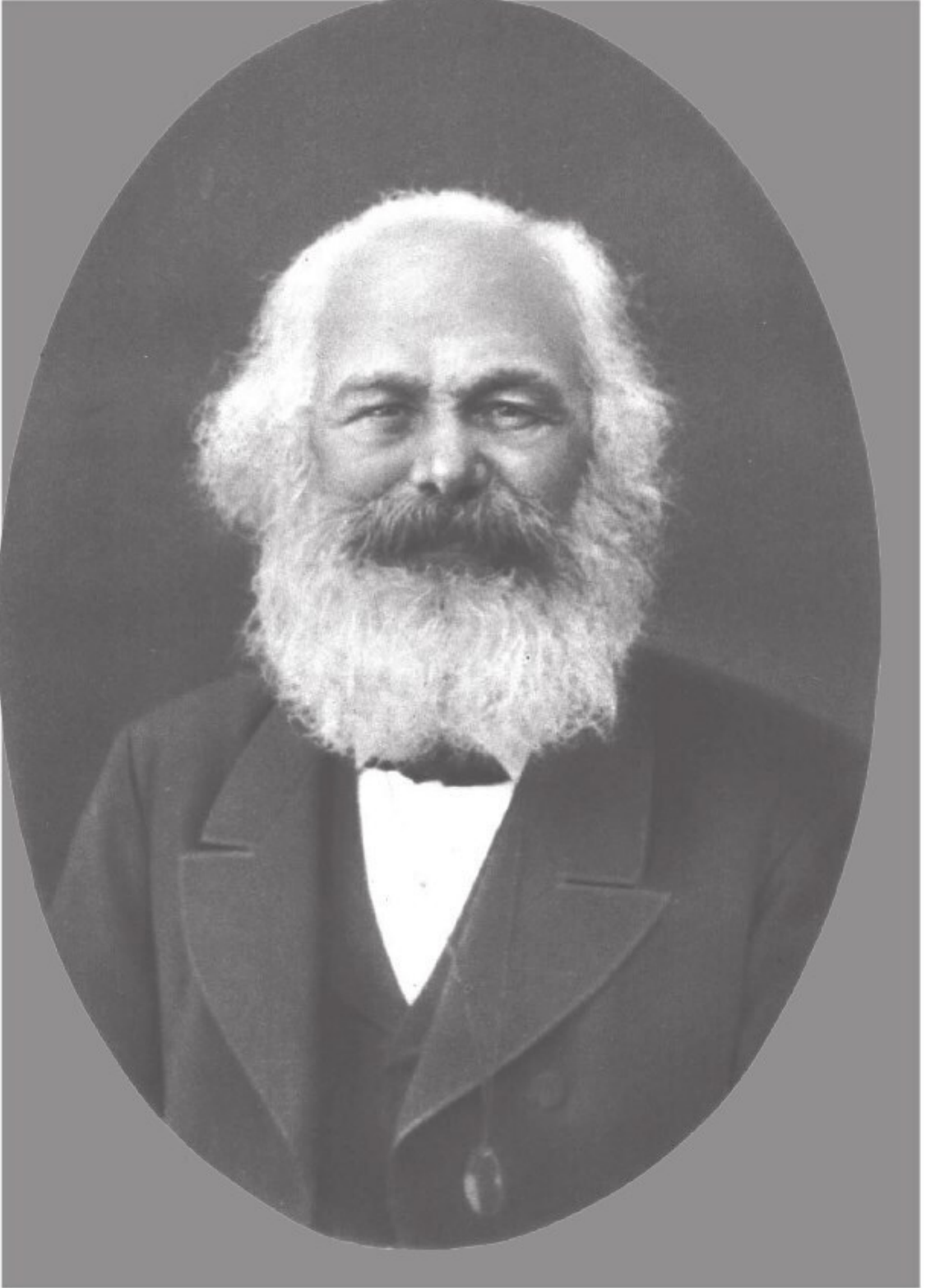
© Beer M.
© Maya Kitap

Содержание

Giriş	6
1. Marx'ın Önemi	6
2. Hegel'in Çalışmaları	8
Karl Marx'ın Yaşamı ve Öğretileri	18
I. Ebeveyn ve Dostları	19
1. Marx'ın Çıraklık Dönemi	19
2. Öğrencilik Yılları	21
3. Sosyal Yaşamının Başlangıcı	24
II. Marksizmin Gelişim Süreci	28
1. Fransız-Alman Yıllıkları	28
Конец ознакомительного фрагмента.	29

Max Beer

Karl Marx Yaşamı ve Öğretileri

Giriş

1. Marx'ın Önemi

Karl Marx, dünyayı etkileyen güçlü fikirler üretmiş ve kitleleri harekete geçirmiş felsefi ve toplumsal düşünürlerden biridir. Bu düşünürler, açığa vurulmamış şüphelerin ve çelişkilerin ortaya konmasını sağlamış, yeni düşünce kalıplarının ve toplumsal biçimlerin doğuşuna öncülük etmiştir. Kurdukları sistemler eninde sonunda miadını doldursa da, zamanın acımasız işleyişi entelektüel yapılarını çökertse de, sayısız bireyi zihinsel faaliyetlere teşvik etmiş, sayısız bireyin kalbinin coşkuyla atmasına yol açmış ve insanların sonraki nesillere aktaracakları nitelikler edinmesini sağlamıştır. Bu, bir insanın ortaya koyabileceği en görkemli ve en güzel eserdir. Bu düşünürlerin yaşamları ve eserleri sayesinde, çağdaşları ve halefleri daha net düşünebilir, daha yoğun hissedebilir hale gelmiş, sahip oldukları bilgiler ve kendilerine yönelik fikirleri açısından zenginleşmişlerdir.

Felsefe ve toplumbilim tarihi, böyle sistemleri ve genellemeleri içerir. Bunlar, insanlığın başından geçen tarihsel olayların göstergeleridir. Bu sistemlerin hiçbiri tamamlanmamıştır, hepsi insani güdülerin ve yetilerin tamamını kapsamaktan uzaktır ve hiçbiri insan toplumunun tüm güçlerini ve akımlarını ele almamıştır. Hepsi bölük pörçük gerçekleri ifade etse de, onlara hayat veren neslin entelektüel karmaşasının ortasında parlak birer ışık vazifesi görmüş, o dönemin sorularının bilinçli bir şekilde ortaya çıkmasını sağlamış, daha kolay gelişmelerine olanak tanımış ve kritik dönemlerde en güçlü ruhların amaca odaklanarak dik bir duruş sergilemesini mümkün kılmıştır.

Hegel de görüşlerini bildirirken kendini benzer biçimde ifade etmiştir: “Bir felsefenin aksinin ispatlanmasından bahsedilirken, genellikle söz konusu felsefe artık hiçbir geçerliliğe sahip değilmiş, bir kenara atılıp unutulacakmış gibi, kuramsal olumsuzluk taşıyan (tamamen yıkıcı) bir görüş benimsenir. Öyle olsaydı, yapısı gereği felsefe tarihi araştırmalarının, (zaman içerisinde ortaya çıkan her felsefe sisteminin aksinin ispatlandığı göz önüne alınarak) epey iç karartıcı bir alan olarak görülmesi gerekirdi. Fakat tüm felsefelerin aksi kanıtlanmış olmasına rağmen, hiçbir felsefenin çürütülmediğinin ve asla çürütülemeyeceğinin belirtilmesi gerekir (...) çünkü her felsefi sistem, düşüncenin evrim sürecindeki belirli bir ânın ya da belirli bir aşamanın temsilcisi olarak değerlendirilmelidir. Felsefe tarihi (...) bir bütün olarak ele alındığında, insan kavrayışındaki sapmaların sergilendiği bir galeriden ziyade, antik bir tanrılar tapınağına benzetilmelidir.” (Hegel, *Felsefi Bilimler Ansiklopedisi*, 1. Cilt, 86. Kısım, 2. not)

Hegel'in burada felsefe hakkında söyledikleri, toplumbilim sistemleri, sanat stilleri ve formları için de geçerlidir. Bir sistemin yerini başka bir sistemin alması, toplumsal evrimin çeşitli aşamalarının tarihsel sıralamasını yansıtır. Tüm bu sistemlerin ortak özelliği canlılıklarıdır.

Kusurlarına ve sorunlarına rağmen, çağdaş felsefelerin etkilenmekten kaçınmadığı bu sistemlerin ruhlarının canlılığı günümüze kadar uzanmaktadır. Böyle sistemleri çürütmek için sonsuz zahmetlere girmelerine, onların yetersizliklerini ve tutarsızlıklarını açığa vurmalarına rağmen, tüm gayretleri boşa çıkan muhalifler amaçlarına ulaşamamıştır; mantık çürütme ve baltalama girişimleri ve şiddetli saldırıları, yaratıcı dehanın eserine kattığı canlı ruhla karşı karşıya geldiğinde yenilgiye uğramıştır. Bu canlılığın bizde bıraktığı yoğun izlenim, bilimsel ve sanatsal başarılarla yönelik yargılarımızın oluşumundaki temel etmenlerden biridir. O dönemin canlılığını içinde barındırmayan bir biçimsel mükemmellik ve güzellik asla aynı izlenimi yaratamaz.

Romanlarının yapısındaki kusurlar ve tutarsızlıklar yüzünden sık sık eleştirilere maruz kalan Walter Scott, kendisini eleştirenlere bir keresinde şu kısa hikâyeyle karşılık vermiştir: Roma'ya yerleşmiş Fransız bir heykeltıraş, İtalya seyahatine çıkmış sanata meraklı hemşerilerini Capitol Tepesi'ne götürüp onlara Marcus Aurelius'un atlı heykelini göstermekten keyif alır. Bu sırada atın kusurlu bir biçime sahip olduğunu, anatomik ölçütlere uymadığını ispatlamaya uğraşır. Bir gün yine

bu eleştirilerini dile getirdikten sonra, ziyaretçilerden biri, doğru artistik prensiplere uyan bir at heykeli yaparak savını somut bir delille kanıtlamasını ister. Eleştirmen işe koyulur ve aradan bir yıl geçtikten sonra, arkadaşları yeniden Roma'yı ziyarete geldiklerinde atını onlara gösterir. Anatomik açıdan kusursuzdur. İki eseri birbiriyle kıyaslayıp zaferini kutlamak için heykelinin Capitol Tepesi'ne getirilmesini sağlar. Eleştirel kıyaslamasına kendini kaptıran Fransız heykeltıraş, bir süre sonra samimi bir sanatsal duygu patlamasına kapılarak ümitsizlik içerisinde şöyle haykırır: “*Et pourtant cette bête-la est vivante, et la mienne est morte!*”

Marksist eleştirmenlerin birçoğu da kendilerini detaycı Fransız heykeltıraşla aynı durumda bulmaktadır. Onca titizlenerek detaylar ve tanımlarla destekledikleri düzgün ve mantıksal bütünlüğe sahip ekonomik doktrinleri ve tarihsel felsefe sistemleri, ölü ve etkisiz kalmayı sürdürmektedir. O dönemin koşullarıyla bağlantı kurmamızı sağlamazlar. Oysaki Marx, eğitilmiş ya da eğitimsiz, yazdıklarını okuyan ya da okumayan herkese, tüm dünyada geçerli düşünce akımı haline gelecek, toplumbilimle ilişkili çok sayıda fikir ve ifadeyi miras bırakmıştır.

Petrograd², Tokyo, Berlin, Londra, Paris ve Pittsburgh'da insanlar kapitalden ve kapitalist sistemden, üretim araçlarından ve sınıf mücadelesinden, reform ve devrimden, proletarya ve sosyalizmden bahsetmeye başlamıştır. Dünya savaşının, tarihsel materyalizmin en inatçı muhalifleri tarafından bile kabul gören ekonomik açıklaması, Marx'ın etki alanının boyutlarını açığa vurmaktadır. Marx'ın ölümünden sonraki nesilde, *Kapital*'in egemenliğinde fark edilebilir bir azalma meydana gelmiş, işçi komiteleri ve sendika temsilcileri üretim süreçlerine sekte vurmuş, sosyalistler ve işçiler meclislere katılmış, işçiler ve temsilcileri devletler ve imparatorlukların en yüksek siyasi iktidar pozisyonlarına yükselmiş ya da bu pozisyonları ele geçirmiştir. Bu kazanımların çoğu Marx'ın pek de onay vermeyeceği niteliktedir. Ateşli ve zapt edilemez bir tutkunun eseri olan teorisi, insanlar için geçerli olacak yeni kanunların gök gürültüsü ve şimşekler eşliğinde yürürlüğe girmesini talep etmektedir. Ancak proletaryanın prangaları gürültüyle parçalara ayrılmasa da tutsak edici nitelikleri azalmıştır. Sosyalist toplumun evriminin ilk aşamaları ortaya çıkmıştır. Bu evrimsel süreç, mantıksal gelişimi içerisinde hangi biçimleri almış olursa olsun, ancak sosyalistlerin faal düşünceleri ve işçilerin sadık işbirliğiyle mükemmelliğe ulaştırılabileceği kesindir.

Hegeli ifadelerle sıklıkla başvurduğumuz için, burada kısaca ara verip Hegel'in bu konuya katkılarından söz etmemiz gerekmektedir. Bu konuda bilgi sahibi olmadan, kimsenin Marx'ın yaşamındaki önemli etkenlerin ve yarattığı etkinin farkına varması, hatta onun öğrencilik yıllarındaki ilk entelektüel başarılarını kavraması mümkün değildir.

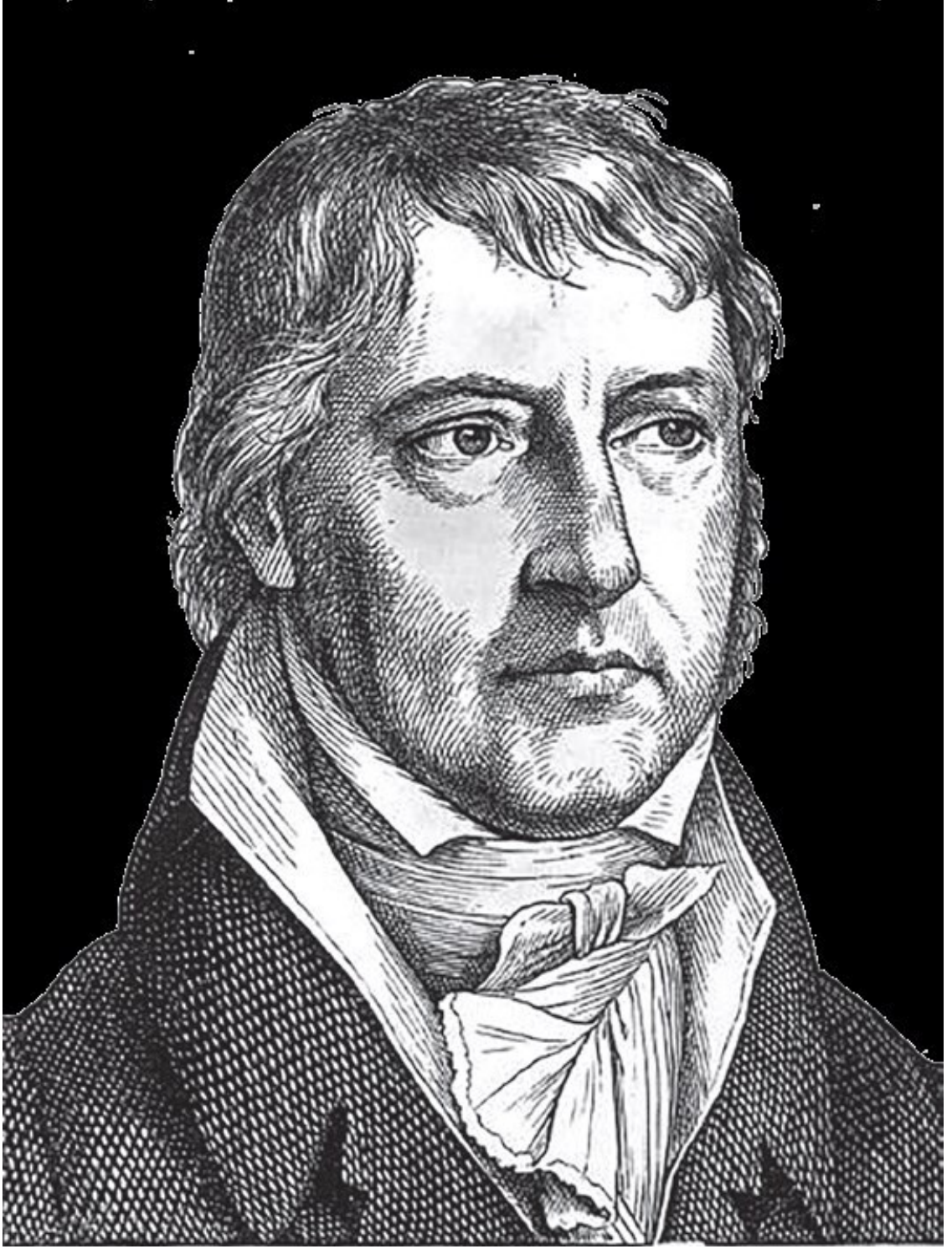
¹ Fr. Yine de bu hayvan yaşıyor, benimkiyse ölü. (ç.n.)

² Rusya'nın 1914'te Birinci Dünya Savaşı'na girmesinden 1924'te Lenin'in ölümüne dek, Rusya'daki Saint Petersburg şehrine verilmiş isim. (ç.n.)

2. Hegel'in Çalışmaları

On sekizinci yüzyılın sonlarına dek, eğitilmiş ya da eğitimsiz, filozof ya da cahil herkes, birazdan söz edeceğimiz genel düşüncelere sahip olagelmıştır. Dünya ya yaratılmış ya da sonsuzlukta meydana gelmiştir. Ya bireysel, doğüstü bir tanrı veya evrensel bir ruh tarafından yönetilmekte ya da incelikle işleyen bir makine gibi, varlığını doğal olarak sürdürmektedir. Tanrının kurallarıyla uyum içerisinde, bir tasarımın gereğini yerine getiren, sürekli ve mükemmel bir varoluşa sahiptir. Üzerindeki canlı ve cansız varlıklar cinslere, türlere ve sınıflara ayrılmıştır. Her şey sabit, sürekli ve sonsuzdur. Canlı ve cansız varlıklar uzayda ardışık bir haldedir ve ezelden beri yaptıkları gibi, zamanla birbirlerinin yerini alırlar. Dünyanın ve insanlığın başından geçen olaylar ve olgular için de aynısı geçerlidir. “Güneşin altında yeni bir şey yok,” ve “Tarih tekrardan ibarettir,” gibi sıklıkla kullanılan atasözleri, bu görüşün popüler ifadeleridir.

Mantık ya da düşünce yasaları bilimi de (Yunanca *logos*: hikmet, kelâm) bu felsefeyle bağlantılıdır. İnsanların mantığı nasıl kullanması gerektiğini, mantık çerçevesinde kendilerini nasıl ifade edebileceğini, kavramların nasıl ortaya çıktığını (örneğin taş, ağaç, hayvan, insan, erdem, ahlaksızlık gibi kavramların insan kavrayışında nasıl şekillendiğini) öğretir; dahası, böyle kavramların yargılarla (önergelerle) nasıl birleştirileceğini ve son olarak, bu yargılardan nasıl sonuçlara varılacağını ele alır. Bu mantık, insan zihninin entelektüel süreçlerini sergiler. Yunan filozof Aristo (MÖ 384-322) tarafından ortaya çıkarılmış bir kavramdır ve tıpkı evrene yönelik hiç değişmeyen genel kavrayışımız gibi, on dokuzuncu yüzyılın başlangıcına dek temelinde hiçbir değişikliğe uğramamıştır. İnsani entelektüel süreçleri konu alan bu bilim, kendisini en iyi tanımlayan üç aslı düşünce yasasına dayanır. Tıpkı belirsizlik ve tutarsızlıklardan kaçınabilmek için bir mahkûmun yüzüne bakarak onun kimliğini saptayan bir sorgu hâkimi gibi, bu mantık da başvuracağı kavramlar için belirli tanımlar oluşturarak işe koyulmuştur. Bu nedenle, ilk düşünce yasasını Özdeşlik İlkesi olarak belirlemiştir. Bu ilke şöyle açıklanabilir: $A=A$, yani her şey, her varlık kendine benzer; kendine ait, kendine özgü bir bireyselliğe sahiptir. Daha açık ifade etmek gerekirse, bu ilke dünyanın dünya, devletin devlet, kapitalin kapital, sosyalizmin ise sosyalizm olduğunu doğrular.

Hegel

Bunun ardından ikinci düşünce yasası, Çelişmezlik İlkesi devreye girer. A'nın hem A olup hem de A olmaması mümkün değildir. Ya da yukarıda verdiğimiz örneğe uyarlıysak dünya, hem dünya hem de bir ateş topu olamaz; devlet, hem devlet hem de anarşi olamaz; kapital, hem kapital hem de yoksulluk olamaz; sosyalizm, hem sosyalizm hem de bireycilik olamaz. Buna göre, kendisiyle çelişki içerisindeki bir varlık anlamsız olduğu için, tanımlar arasında çelişkiye yer yoktur; bu durumun fiili ya da düşünsel olarak vuku bulduğu haller istisnai ya da geçici ve sıradışı olgular olarak kabul edilir.

Bu yasaları Üçüncü Halin Olanaksızlığı İlkesi izler. Bir şey ya A'dır ya da A değildir, arası yoktur. Ya da verdiğimiz örneğe uygun olarak, dünya katı bir küttür ve eğer katı değilse dünya

olamaz; arası yoktur. Devlet tekerkçidir ve eğer tekerkçi değilse, devlet olamaz. Kapitalizm ya baskıcıdır ya da kapitalizm olamaz. Sosyalizm ya devrimseldir ya da sosyalizm olamaz; arası yoktur. (Sosyalizm ya reformcudur ya da sosyalizm olamaz; arası yoktur.)

Bu yasalarla; özdeşlik, çelişmezlik ve üçüncü halin olanaksızlığı ilkeleriyle, resmi mantık ortaya çıkmıştır.

Bu mantığın katı, sürekli, değişmez, dogmatik kavramlara, tıpkı geometri gibi kesin olarak sınırlandırılmış biçimsel yapılara başvurarak faaliyet gösterdiği açıkça ortadadır. Eski dünya felsefesinin altında yatan mantık budur.

On dokuzuncu yüzyılın başında dünyaya dair yeni bir kavrayış şekillenmeye başlamıştır. Gördüğümüz ya da kitaplardan öğrendiğimiz dünya ne yaratılmış ne de ezelden beri varlığını sürdürmüştür; binlerce yıl içerisinde meydana gelmiştir ve hâlâ oluşum sürecindedir. Birçok değişim, dönüşüm ve yıkımla karşılaşmıştır. Dünya bir gaz kütleli olmuş, ardından bir ateş topuna dönüşmüştür. Dünyada varlığını sürdüren canlı ve cansız varlık türlerinin ve sınıflarının bir kısmı, dünya bir halden diğerine yavaş yavaş dönüşürken, bir kısmı da ani değişimler sonucu ortaya çıkmıştır. Aynısı insanlık tarihi için de geçerlidir; ailenin, devletin, üretimin, dinin, kanunun vb. biçimi ve önemi, bir gelişim sürecinden geçmiştir. Her şey değişim halindedir; var olma, gelişme ve yok olma süreçlerinden geçmektedir. Evrendeki hiçbir şey sabit, sürekli ve değişmez değildir.

Yeni kavrayışın bakış açısına göre, eski resmi mantık artık zihni tatmin edememektedir; evrim halindeki varlıkları artık olması gerektiği biçimde ele alamamaktadır. Düşünürler için, katı ve sabit fikirlerle ilerlemek giderek daha da imkânsız hale gelmiştir. On dokuzuncu yüzyılın başından itibaren yeni bir mantık arayışına girilmiş, kapsamlı ve son derece özenli çabalar sonucu Georg Wilhelm Friedrich Hegel (1770-1831), evrensel evrim süreciyle uyumlu yeni bir mantık geliştirmiştir. Tüm felsefesi, düşünce ve varlık, mantık ve evren arasında en yakın bağı kurmayı ve birbiriyle uyumlu hale getirmeyi, onları ayrılmaz bir bütün olarak ele almayı, aynı şey olarak görmeyi ve evreni mantığın somut hali olarak tasvir etmeyi amaçladığı için, bunu acilen yerine getirilmesi gereken bir görev olarak görmüştür. “Mantıklı olan gerçektir; gerçek olan mantıklıdır.” Felsefenin görevi, olanı idrak etmektir. Her birey kendi döneminin çocuğudur. Felsefeler bile kendi dönemlerinde kavranabilir. Hiçbir birey zamanının ötesine geçemez. (Tüze Felsefesi'nin önsözü.) Hegel'in gerçeklikten kopuk, genellikle kuramsal düşünen, soyut fikirlere sahip bir düşünür olmadığı aşikârdır. Daha ziyade, soyut ve tamamen ideal fikirlere elle tutulur bir içerik kazandırmayı, onları somut kılmayı amaç edinmiştir. Gerçeklikten yoksun fikirlerin ya da fikirden yoksun gerçekliklerin var olması, ona imkânsız görünmüştür. Bu yüzden mantığını sadece düşünce yasalarını değil, aynı zamanda evrensel evrim yasalarını da dikkate alarak kurmuştur. Özellikle de ortaçağdaki eski mantıkçılar gibi, sadece düşünce biçimleriyle oynamanın ve fikirlerle kendine set çekmenin ona yeterli gelmeyen, gereksiz, soyut, gerçekdışı bir uğraş olduğunu düşünmüştür. Bu yüzden, sadece düşünce yasalarını değil, aynı zamanda evrim yasalarını da göz önüne alan bir düşünme biçimini ortaya çıkarmış, ancak ne yazık ki bunu okuyucularının büyük zorluklar yaşamasına sebep olacak bir dille anlatmıştır.

Mantığının temeli diyalektiktir.

Antik Yunanlar diyalektiği kullanarak hitabet ve karşılık verme sanatını, savlarını ve kanıtlarını çürüterek, çelişkileri ve antitezleri ortaya çıkararak bir rakibe üstünlük sağlamayı öğrenmiştir. Dikkatle incelendiğinde, aykırı ve açıkça olumsuz (yıkıcı) entelektüel nitelikler taşımasına rağmen, bu münazara sanatının epey faydalı olduğu düşünülür, çünkü zıt fikirlerin birbiriyle mücadelesi sonucu gerçeğin ortaya çıkmasını sağlamış ve tarafları daha derin düşünmeye teşvik etmiştir. Hegel bu ifadeyi sahiplenmiş ve mantık metodunu böyle adlandırmıştır. Diyalektik metot, evrendeki canlı ve cansız varlıkları, birbiriyle çelişen unsurların mücadelesi ve çözüme ulaşmasıyla geçen bir gelişim süreci içerisinde değerlendirmek anlamına gelir. Bu metodun yardımıyla, daha önce bahsettiğimiz üç orijinal düşünce yasasını değerlendirmeye tabi tutmuştur. Özdeşlik ilkesi, bir varlığı diğer varlıklardan ayırarak ve onlarla olan ilişkilerini yok sayarak değerlendirdiği için soyut ve eksik bir gerçektir. Herkes bunun doğru olduğunu anlayabilir. Şu öneriyi ele alalım: Dünya dünyadır. Bu

önermenin ilk kelimesini duyan herkes, doğal olarak dünyayı diğer varlıklardan ayıran bir tanımla karşılaşmayı bekleyecektir. Fakat bunun yerine içi boş, katı ve sabit bir kimlikle, bir fikrin ölü kabuğuyla karşılaşır. Özdeşlik ilkesi en iyi ihtimalle eksik bir gerçekken çelişmezlik ve üçüncü halin olanaksızlığı ilkeleri tamamen gerçekdışıdır. Bir düşünceyi anlamsız kılmaktan ziyade, onun ve ifade ettiği nesnenin serpilip gelişmesini sağlayan en önemli şey çelişkidir. Harekete geçilmesini sağlayan, evrimin başlıca etkeni vazifesi gören, gizli güçleri ve varoluş enerjisini ortaya çıkarıp geliştiren şey, tam olarak muhalefet ya da antitezlerdir. Dünya alevler içindeki bir gaz kütleli olarak, hiçbir çelişkiye maruz kalmadan, yani soğuyup yoğunlaşmadan kalsaydı, üzerinde yaşam ortaya çıkmazdı. Devletler otokraziyle yönetilmeye devam etse, çelişki, yani orta sınıf özgürlüğü hiç var olmasaydı, devlet sabit bir varlık haline gelecek, kültürel gelişimler meydana gelmeyecekti. Kapitalizm proletarya çelişkisiyle karşılaşmasaydı, endüstriyel feodalizme geri dönüş yaşanacaktı. Doğanın ve insanlığın tüm potansiyelini ve nimetlerini ortaya çıkaran unsur, çelişki ya da antitezdir. Daha yüksek bir düşünce ve varoluş seviyesine ulaşmak ancak çelişkilerin ortaya konmasıyla mümkündür. Esas konumuzun, muğlak düşünceler ya da doğru temsil edilmeyen gerçeklerin yarattığı karmaşa yüzünden ortaya çıkan mantıksal çelişkiler olmadığı ortadadır; Hegel ve onun ardından Marx, antitezleri ve çatışmalarıyla varlıkların ve koşulların evrim sürecinde ortaya çıkan gerçek çelişkileri ele almışlardır.

Çelişkilerin gözlemlendiği canlı ve cansız varlıklar Hegel tarafından “Olumlama” olarak nitelendirilmiş, çelişki, muhalif unsur ya da antitez ise “Yadsıma” olarak adlandırılmıştır. Örneğimizden de anlaşılabilir üzere bu yadsıma, ortadan kaldırma, yok etme anlamına gelmemekte; bir yapıyı yıkarken aynı anda yerine yeni bir şey inşa etme, ortadan kaybolup yeniden var olma, daha yüksek bir aşamaya ulaşma niteliği taşımaktadır. Hegel bu bağlantıyı şöyle açıklamıştır: “Günümüze dek, çelişkinin (düşünce ve varoluş açısından) özdeşlik kadar önemli ve temel bir nitelik olmadığı, mantığın en köklü önyargılarından ve yaygın inanışlardan biri olarak kabul edilmiştir. Ancak çelişkiyle kıyaslandığında, özdeşlik aslında basitçe ve doğrudan algılanan varoluşun bir niteliğinden, cansız varoluştan ibarettir. Buna karşın, çelişki tüm hareketin ve yaşamın kaynağıdır; bir şey ancak çelişkiyi içinde barındırdığı sürece harekete, güce ve etkiye sahip olabilir.”

Yüzeysel bir gözlemci, çelişkinin, antitezin ya da yadsımanın önemli rolünü kolayca gözden kaçırabilir. Aslında, dünyanın çeşitli kavramlarla dolu olduğunu ve her şeyin zıddıyla var olduğunu görür: örneğin varlık-yokluk, soğuk-sıcak, aydınlık-karanlık, yumuşaklık-sertlik, zevk-acı, neşe-keder, zenginlik-yoksulluk, kapital-işgücü, yaşam-ölüm, erdem-ahlaksızlık, idealizm-materyalizm, romantizm-klasisizm vb. Ama yüzeysel düşünce, çelişkilerle ve antitezlerle dolu bir dünyayla karşı karşıya olduğunu fark edemez; sadece dünyanın çeşitli kavramlarla dolu olduğunu anlayabilir. Hegel’in ifadesine göre: “Sadece aktif mantık, görüngünün çokluğunu ve çeşitliliğini antitezle açıklayabilir. Çok katmanlı görüngü ancak bu noktaya geldiğinde aktifleşir ve karşılıklı uyarıcı bir etkiye sahip olarak, gelişimin ve yaşamın temelini oluşturan yadsıma halini ortaya çıkarır.” Ancak karşıt güçler ve etmenler olarak ayrışıp belirginleştiklerinde, antitezin ötesinde, daha yüksek bir olumlama aşamasına geçilebilir. Hegel sözlerine şöyle devam etmiştir: “Ancak çelişki üretme ve karar noktasına varma gücü yetersiz kaldığında, kavram ya da varlık çelişki karşısında paramparça olur.” (Hegel, *Mantık Bilimi*, 1. Bölüm, 2. Kısım, s. 66, 69, 70.)

Hegel’in bu düşüncesi Marksizmi anlama yolunda büyük önem taşır. Marx’ın sınıf mücadelesi doktrininin, hatta tüm Marksist sistemin özü budur. Marx-Hegel’e göre, çelişkinin görüldüğü her yerde (antitez-sınıf mücadelesi) daha yüksek bir aşamaya doğru gelişim meydana geldiği için, Marx’ın toplumsal gelişim içerisindeki çelişkilere her zaman dikkat gösterdiği söylenebilir.³

Diyalektik metodun iki ifadesine, olumlama ve yadsıma aşına olduk. Düşünce ve gerçekliğin gelişim sürecinin ilk iki aşamasını işledi ancak süreç henüz tamamlanmadı. Hâlâ üçüncü bir aşamaya

³ Sonraki bölümlerden birinde, kapitalizmin Marx tarafından keşfedilen evrimi içerisindeki çelişkiler işlenmiştir. IV. Kısım, “Ekonomik Doktrinlerin Ana Hatları”. 8. Bölüm, “Ekonomik Çelişkiler.”

ihtiyaç duyuyor. Hegel bu üçüncü aşamayı Yadsımanın Yadsınması olarak tanımlamıştır. Yadsımanın sürekliliği sonucu yeni bir kavram ya da varlık ortaya çıkar.

Örneklerimize başvuracak olursak: Dünyanın tamamen soğuyup katılaşması, orta sınıf devletlerin ortaya çıkması, proletaryanın zaferi... Bu olgular yadsımanın askıya alınmasını ya da bertaraf edilmesini temsil eder; çelişki böylece çözüme ulaştırılmış, evrim sürecinde yeni bir aşamaya varılmıştır. Olumlama (ya da doğrulama), Yadsıma ve Yadsımanın Yadsınması ifadeleri, tez, antitez ve sentez olarak da bilinir.

Bu konuyu daha iyi anlamak ve gözümüzde canlandırabilmek için bir yumurtayı düşünelim. Olumlu bir varlık olsa da, yavaşça hayat bulup yumurtanın içeriğini tüketen (yani yadsıyan) bir organizmayı içinde barındırır. Ancak bu yadsıma, yok oluş ve yıkım anlamına gelmez; aksine, organizmanın canlı bir varlığa dönüşmesiyle sonuçlanır. Yadsıma tamamlandığında, civciv yumurtanın kabuğunu kırarak dışarıya çıkar. Organizma bakımından yumurtadan daha üstün bir varlığın ortaya çıktığı bu durum, yadsımanın yadsınmasını temsil eder.

İnsan düşüncesi, doğa ve tarihi gelişim içerisindeki bu işleyişi Hegel, diyalektik metot ya da diyalektik süreç olarak tanımlamıştır. Diyalektiğin aynı zamanda bir araştırma ve felsefe metodu olduğu ortadadır. Hegel diyalektiğini şu sözlerle açıklamıştır:

“Bilimsel ilerleme açısından tek gereklilik, insanın anlamak için çaba göstermesi gereken temel ilke, yadsımanın da bir olumlama olduğunu, çelişkinin yok oluşla, soyut bir hiçlikle sonuçlanmayacağını, aslında sadece özel bir içeriğin yadsınması olduğunu ortaya koyan mantık ilkesinin benimsenmesidir (...) Sonuç olarak yadsıma, belirli bir yadsımadır, bir içeriğe sahiptir. Öncekinden daha yüce ve daha zengin, yeni bir kavramdır; çünkü onun yadsınması ya da antiteziyle beslenmiştir; bu yüzden onu ve daha fazlasını kapsamakta, aslında onun ve zıddının sentetik birliği halini almaktadır. Kavram sistemleri böyle şekillendirilmelidir ve dış etkenlerden bağımsız, sürekli ve tamamen entelektüel süreçlerle mükemmelliğe ulaştırılmalıdır.” (Hegel, *Mantık Bilimi*, [Almanca baskısı] 1. Cilt, Giriş.)

Diyalektik süreç kendini sadece yavaş dönüşümlerle değil, sıçramalarla da tamamlar. Hegel şöyle ifade etmiştir:

“Doğada ani sıçramaların yaşanmadığı söylenir ve varlıkların yavaş ilerlemeler ya da gerilemelerle öz biçimini aldığı yönünde yaygın bir görüş hâkimdir. Ancak nicelikten niteliğe yönelik ani dönüşümler de meydana gelmektedir. Örneğin, su soğutulunca yavaşça sertleşmez; önce yoğun bir sıvıya dönüşüp ardından buzun sertliğine ulaşmak yerine bir anda sertleşir. Isı belirli bir derecenin altına inerse, su aniden buz halini alır, yani nicelik (ısı derecesi) niteliğe (varlığın yapısındaki bir değişime) dönüşür. (*Mantık* [Almanca baskısı], 1. Cilt, 1. Kısım, s. 464, 1841.)

Marx bu metodu benzersiz bir ustalıkla ele almıştır; metodun yardımıyla sosyalizmin evriminin yasalarını formüle etmiştir. Tarihin materyalist yorumunu şekillendirdiği dönemde yazdığı *Kutsal Aile* (1844) ve *Felsefenin Sefaleti* (1847) adlı ilk eserlerinde ve *Kapital*'de, bu yasaları Hegel'in diyalektiğine başvurarak irdelemiştir.

“Proletarya ve Zenginlik (Marx sonradan “Kapital” olarak adlandırmıştır) birbirinin antitezidir. Bir araya gelerek bütünü oluştururlar; her ikisi de özel mülkiyet dünyasının göstergesidir. Göz önünde bulundurulması gereken asıl soru, her ikisinin de antitezdeki özel konumlarıdır. İkisini bir bütünün parçaları olarak tanımlamak yeterli bir açıklama değildir. Özel mülkiyet, özel mülkiyet ve zenginlik olarak kendi varlığını, onun bir uzantısı ve antitezi olarak da proletaryayı sürdürmek zorundadır. Özel mülkiyetin halinden memnuniyeti, antitezin olumlu yanısıdır. Diğer taraftan proletarya, proletarya olarak kendini, onun bir uzantısı ve şartlara dayalı antitezi olarak da kendisini proletarya yapan özel mülkiyeti yürürlükten kaldırmakla yükümlüdür. Antitezin olumsuz yanlarından biri, proletaryayı bölen ve bölmeye devam eden içsel huzursuzluk kaynağı budur (...) Buna bağlı olarak antitez içerisinde, özel mülkiyet sahibi muhafazakârı, proletarya ise yıkıcı tarafı temsil etmektedir. Birincisi antitezi sürdürmek için, ikincisi ise onu yok etmek için eyleme geçer. Ulusal, ekonomik devriminin bakış açısına göre, özel mülkiyet şüphesiz kendi yıkımına doğru durmadan sürüklenmekte, fakat

kendisinden bağımsız, isteği dışında varlığını sürdüren, nesnelere doğasıyla kısıtlanan, bilinçsiz bir gelişim aracılığıyla buna karşı koymaktadır. Ancak proletaryayı proletarya kılarak, yoksulların kendi fiziksel ve ruhsal yoksulluklarının bilincine varmasını, cesareti kırılmış insanlığın kendi cesaretsizliğinin bilincine varmasını ve sürekli bununla mücadele etmesini sağlayarak bundan kaçınabilir.”

“Proletarya, özel mülkiyetin Proletaryayı yaratarak kendinden uzak tutmayı başardığı yargıları temsil eder; aynı şekilde ücretli işçilik de zenginliğe yabancılaşmış onu kınayarak benzer yargıları karşı tarafa mal eder. Proletarya ancak kendini ve zıddını ortadan kaldırması halinde zafer kazanacağı için, zafere ulaştığında toplumun bir parçası olmayacağı kesindir. Bu şekilde, hem Proletarya hem de onun şartlara dayalı zıddı özel mülkiyet ortadan kaldırılmış olacaktır.”⁴

Kapital'in (Almanca) üçüncü cildinin 420 ve 421. sayfalarında diyalektik metot yeniden şu şekilde tanımlanmıştır: “Emek süreci sadece insan ve doğa arasında faaliyet gösterdiği için, basit unsurları toplumsal gelişiminin her formunda kendini gösterir. Fakat bu sürecin tüm tarihsel formları, onun materyal temellerini ve toplumsal yapısını daha da güçlendirir. Belirli bir olgunluk derecesine ulaştığında, daha yüksek bir seviye için yer açmak üzere söz konusu tarihsel form bir kenara atılır. Böyle bir krizin yaşanması, dağılım koşulları arasında giderek derinleşen ve genişleyen bir çelişki ve antitez ortaya çıktığında gerçekleşir ve sonuç olarak, onlarla ilişki içerisindeki üretim koşullarının hâlihazırda tarihi formu ve üretim güçleri, üretim kapasitesi ve üretim birimlerinin evrimsel durumu da bundan etkilenir. Ardından, üretimin materyal gelişimi ve onunla ilişkili toplumsal yapı arasında bir çatışma ortaya çıkar.”

Fakat Hegelci diyalektiğe en çarpıcı şekilde başvurduğu yer, kapitalizmin küçük orta sınıf mülkiyetçiliğinden sosyalist devrime uzanan evriminin kapsamlı bir biçimde, cesurca anlatıldığı, *Kapital*'in (Almanca) birinci cildinin ünlü yirmi dördüncü bölümüdür (7. Kısım): “Kapitalist üretim metodundan kaynaklanan kapitalist edinim metodu, buna bağlı olarak da kapitalist özel mülkiyet, bireyin kendi işgücüne dayanan bireysel özel mülkiyetin ilk yadsımasıdır. Fakat kapitalist üretim, kaçınılmaz bir doğal süreç içerisinde kendi yadsımasını yaratır. Yadsımanın yadsınması bu şekilde gerçekleşir.” Üç aşama bu süreçte şöyle tanımlanır: Tez-özel mülkiyet; antitez-kapitalizm; sentez-ortak mülkiyet.

Hegelci diyalektiğe başvurma girişiminde bulunan, Almanya dışındaki eleştirel toplumsal yazarlardan biri de, özellikle *Mülkiyet Nedir?* ve *Ekonomik Çelişkiler Sistemi ya da Sefaletin Felsefesi* (1840-1846) eserleriyle tanınan Proudhon'dur. En önemli kitabına *Ekonomik Çelişkiler Sistemi* adını vermesi, Proudhon'un Hegel'den epey etkilendiğini gösterir. Yine de konuyu derinlemesine ele almamış, Hegelci formüle epey mekanik biçimde başvurmuş, dahili bir gelişim süreci kavramına (toplumsal organizma içerisindeki ilerlemeye sevk eden güce) değinmemiştir.

Diyalektik metoda burada temsil edildiği şekilde yaklaşılacak olursa, Hegel'in materyalist bir düşünür olduğu zannedilebilir. Bu hatalı bir düşünce olacaktır. Çünkü Hegel idealisttir: Ona göre gelişim sürecinin kökeni ve özü materyal güçlerde değil, mantıksal fikirde, akılda, evrensel ruhta, mutlak varlıkta ya da -dini ifadeyle- Tanrı'da aranmalıdır. Onun dünyayı yaratmadan önceki hali, içinde diyalektik olarak geliştirdiği tüm mantık formlarını barındıran bir fikir olarak kabul edilebilir. Fikir kendine materyal bir tezahür yaratır; kendini önce inorganik yapıları nesnelere ifade eder; sonra bitkilere, yaşamın ortaya çıktığı organizmalara dönüşür; ardından fikrin mantığının doğuşuna evrimleştiği hayvan formunu; son olarak da mantığının bilince dönüşerek bireysel farkındalığa ve özgürlüğe kavuştuğu insan formunu alır. Onun en son ve en yüce nesnesi olarak Devlet içerisindeki varlığının farkına varana dek, bireysel farkındalığa sahip bir bilinç olarak, kendini insan tarihi, din, sanat ve felsefe, insan kurumları, aile ve yasalar aracılığıyla ifade eder.

⁴ Marx, *Kutsal Aile* (1844), *Collected Works or Literary Remains of Marx and Engels*, II. Cilt, s. 132'de Mehring tarafından yeniden yayımlanmıştır.

O halde Hegel'e göre, materyal dünya inorganik nesnelere organik varlıklara ve nihayet insana dönüştükçe, evrensel fikir de tanrısal nitelik kazanır. İnsan bilincinde, fikir bireysel farkındalığa ve özgürlüğe ulaşarak tanrıya dönüşür. Kozmoloji konusunda Hegel, Alman mistikler Sebastian Franck ve Jakob Böhme'nin izinden gitmektedir. Leibnitz'den beri dünyaya gelmiş Alman filozoflardan çok daha fazla Almandır.

Ancak ne tuhaftır ki Alman hayranlığı, Protestanlık ve Prusya Devleti Hegel'e göre evrensel bilincin en yüce ifadesidir. 1848'in Mart ayına dek olduğu şekliyle, tüm orta sınıf reformlarını ve (her türden) liberalizmi reddetmesiyle ve devlet kuvvetinin gücüne dayanan temelleriyle, özellikle de Prusya Devleti'ni bu şekilde görmektedir.

Hegelci kozmolojiyi mantıksal bir kavrayışla anlamaya çabalamanın pek manası yoktur. Sadece idealist değil, aynı zamanda, daha önce bahsettiğimiz gibi, mistiktir; tıpkı Kutsal Kitap gibi, insan aklının almayacağı bir niteliğe sahiptir; mantıksızdır ve akıl sınırlarının dışında yer alır. Evreni saf mantıktan, mantıksal fikirden ortaya çıkarmasına, diyalektik süreçte özgür bir bireysel farkındalığa ulaştırmasına rağmen, vardığı sonuç manasızlık ve inatçı bir nedenselliklerdir. Hegel liberalizmde sadece basit bir yadsıma, devletin bütünlüğünü bozarak onu bireylere ayıran, böylelikle tüm uyumunu ve örgütlenme gücünü ortadan kaldıran, tamamen yıkıcı bir etmen görmüştür. Parlamenter sistemi şu şekilde suçlamıştır: “Parlamenter sistem, her şeyin onların (bireylerin) ifade gücü ve onayıyla şekillenmesini şart koşar. Çoğunluğun iradesi yönetimi ele geçirir ve muhalefet kontrolü ele alır, fakat söz konusu devlet olduğunda, muhalefet ona karşı çıkan birçok unsur bulacaktır. Böylece galeyan ve huzursuzluk devam eder. Tarih boyunca karşı karşıya gelinmiş bu çatışma, bu güçlük, bu sorun, gelecekte çözüme ulaştırılması gereken bir problemdir.” İçinde barındırdığı huzursuzluk ve galeyanla, antitez ve uzlaşmazlıklarla, özellikle de parlamenter sistemin Hegel'e göre özel bir çekimi olduğu düşünülebilir, ancak buna rağmen konuya ilgisini yitirmiştir. Bu durum nasıl açıklanabilir?

Hegel'in Prusya Devleti'yle ilişkisi, güçlü vatansever duygularına bağlanabilir. Mizacı siyasi açıdan güçlü bir biçimde milliyetçiliğe eğilimlidir. Gençlik yıllarında Alman İmparatorluğu'nun tamamen dağılmasına şahit olmuş, Almanların sefaleti karşısında derin bir üzüntüye kapılmıştır. Bu durumu şöyle ifade etmiştir: “Almanya artık bir devlet değildir; Almanya'nın girdiği savaşlar bile, onun açısından onurlu bir biçimde sona ermemiştir. Burgundy, Alsace, Lorraine yıkıma uğramıştır. Vestfalya Barış Anlaşması'ndan sık sık Almanya'nın koruyucusu olarak söz edilse de, onunla birlikte Almanya'nın tamamen dağıldığı kesinleşmiştir. Almanlar iktidarlarını yerle bir eden Richelieu'ye minnettar kalmıştır.” Diğer taraftan, Yedi Yıl Savaşları ve Fransızlarla mücadele ettikleri Özgürlük Savaşı'nda Prusya'nın gösterdiği başarılar, bu devletin Almanya'yı kurtarabileceği yönünde umutlanmasına yol açmıştır. 1818'in Ekim ayında Berlin'deki konferanslarının açılışında ve Büyük Friedrich hakkındaki konferansında, bu düşünceyi dokunaklı ve coşkulu bir tavırla ifade etmiştir. Bu yüzden Hegel, Prusya Devleti'nin iktidarını zayıflattığını düşündüğü her unsuru reddetmiştir.

Ancak Hegel'in düşünce tarihindeki yeri, dünyanın yaratılışına dair açıklamalarına ya da Alman ulusalcı politikalarına değil, diyalektik metoda dayanır. Bu metodu kullanarak yaptığı insan bilgisinin enginliğine yönelik araştırmalarda, materyalist ve tamamen bilimsel gözlemlere ve önerilere şaşırtıcı ölçüde fazla başvurmuş ve insanlığın bireysel bilinç ve özgürlüğe doğru gelişimine dair, yaşayan bir tarih kavramı ortaya koyarak, öğrencileriyle okuyucularına ilham verip çalışmalarını daha da ilerletmelerine ve mistisizmden özgürleşmelerine olanak tanımıştır. Felsefesinin materyalist eğilimini gösterebilmek adına bazı örneklerden bahsedebiliriz. *Tarih Felsefesi*'nin bir bölümünü tamamen evrensel tarihin coğrafi temellerine ayırmıştır. Bu bölümde -devleti yüceltmesine son derece ters düşecek biçimde- kendini şöyle ifade eder: “Ancak sınıf ayrılığı ortaya çıktıktan, zenginlik ve yoksulluk arasındaki ayırım iyice büyüdüktan, büyük bir kalabalığın artık alıştığı biçimde ihtiyaçlarını gideremediği koşullar meydana geldikten sonra, gerçek bir devlet ve gerçek bir merkezi yönetim ortaya çıkar.” Ya da Yunan sömürgelerinin kuruluşuna dair açıklamasını ele alalım.

“Özellikle de Truva Savaşı'ndan Cyrus dönemine dek sömürgelerin kuruluşu, şu şekilde açıklanabilecek tuhaf bir olgudur: Farklı yerleşimlerde insanlar yönetim gücünü ele geçirmiş ve

devlet işleyişinin son çare olduğuna karar vermişlerdir. Uzun bir barış sürecinin sonunda, nüfus ve gelişim düzeyinde büyük bir artış meydana gelmiş, böylece büyük zenginlikler ortaya çıkmış, her zaman olduğu gibi büyük bir yoksulluk ve sefaleti de beraberinde getirmiştir. O dönemde, bildiğimiz haliyle endüstri ortaya çıkmamıştır ve topraklar hızla tekelleşmiştir. Buna rağmen, her birey özgür bir vatandaş olduğunu hissettiği için, daha yoksul sınıfların bir kısmı sefalet çekecek kadar baskı altında kalmayı kabullenmemiştir. Bu yüzden tek çözüm sömürgeleşmek olmuştur.”

Şimdi de felsefi sistemi sadece, varlığın tamamlanmış gerçeklerinin bir sonucu ve yansıması olarak gören ve bu yüzden tüm ütopya tasvirlerini reddeden şu paragrafı ele alalım: “Ayrıca, felsefe her zaman, dünyanın nasıl olması gerektiğine dair fikir beyan edemeyecek kadar geç şekillenmiştir. Evrene dair bir fikir olarak, ancak gerçeklik oluşum sürecini tamamladıktan ve son halini aldıktan sonraki dönemde ortaya çıkar. Bu anlayışın ne öğrettiğinin tarih tarafından ispat edilmesi gereklidir, yani ideal aynı dünyayı yeniden şekillendirdiği, entelektüel bir alan olarak gerçekliğin cisminde kavranabildiği için, ancak gerçeklik tamamlandıktan sonra, gerçeğe göre ortaya çıkar. Felsefe, varoluşun üzerine kendi damgasını vurduğunda, söz konusu yaşam formu eskimiş olur ve bu damga onun yenilenmesini değil sadece fark edilmesini sağlar. Minerva'nın baykuşu ancak alacakaranlık çöktüğünde uçmaya başlar.” (*Hukuk Felsefesi*'nin önsözü)

Hiçbir materyalist bunu daha iyi ifade edemez: Baykuş -bilgelik sembolü- ancak gece, dünyanın yoğun faaliyetleri sona erdikten sonra uçmaya başlar. Buna göre önce evrene ulaşır, ardından düşünceye yöneliriz; önce varoluş, sonra bilinç ortaya çıkar.

Buna bağlı olarak, Hegel de çelişen unsurların birbirleriyle var olduğunu öne süren kendi öğretisine örnek teşkil eder. Hem idealizmi hem de realizmi kavramasına karşın, daha yüksek bir düşünce seviyesine ulaşabilmek için onları bir mantık sürecine tabi tutarak önemli bir çelişkiye dönüştürmemiştir. Varlıkların varoluş prensiplerini tanımlamanın, engin gerçeklik alanında sistematik ve mantıksal olarak onların izini sürmenin felsefenin görevi olduğunu düşünmüş ve dahası, mistik eğilimine bağlı olarak, fikrin nihai gerçeklik olduğunu belirtmiş, böylece istikrarlı bir idealist olarak kalmıştır.

Ancak, Prusya Devleti'nin felsefi temsilcisi Hegel'in muhafazakârlığı, ne yazık ki ekonomik zayıflığına rağmen daha özgür bir devlet anayasası ve daha fazla hareket özgürlüğü isteyen Alman orta sınıfının uyanan bilinciyle uyum sağlayamamıştır. Bu istekler Prusya'nın ve diğer Alman devletlerinin daha büyük kasabalarında ve sanayi merkezlerinde oldukça güçlü bir gelişim göstermişti. Tıpkı “Genç Almanya”nın (Heine, Börne vs.) edebiyat alanında yaptığı gibi, Genç Hegelciler⁵ de felsefi alanda bu orta sınıf uyanışını desteklemiştir.

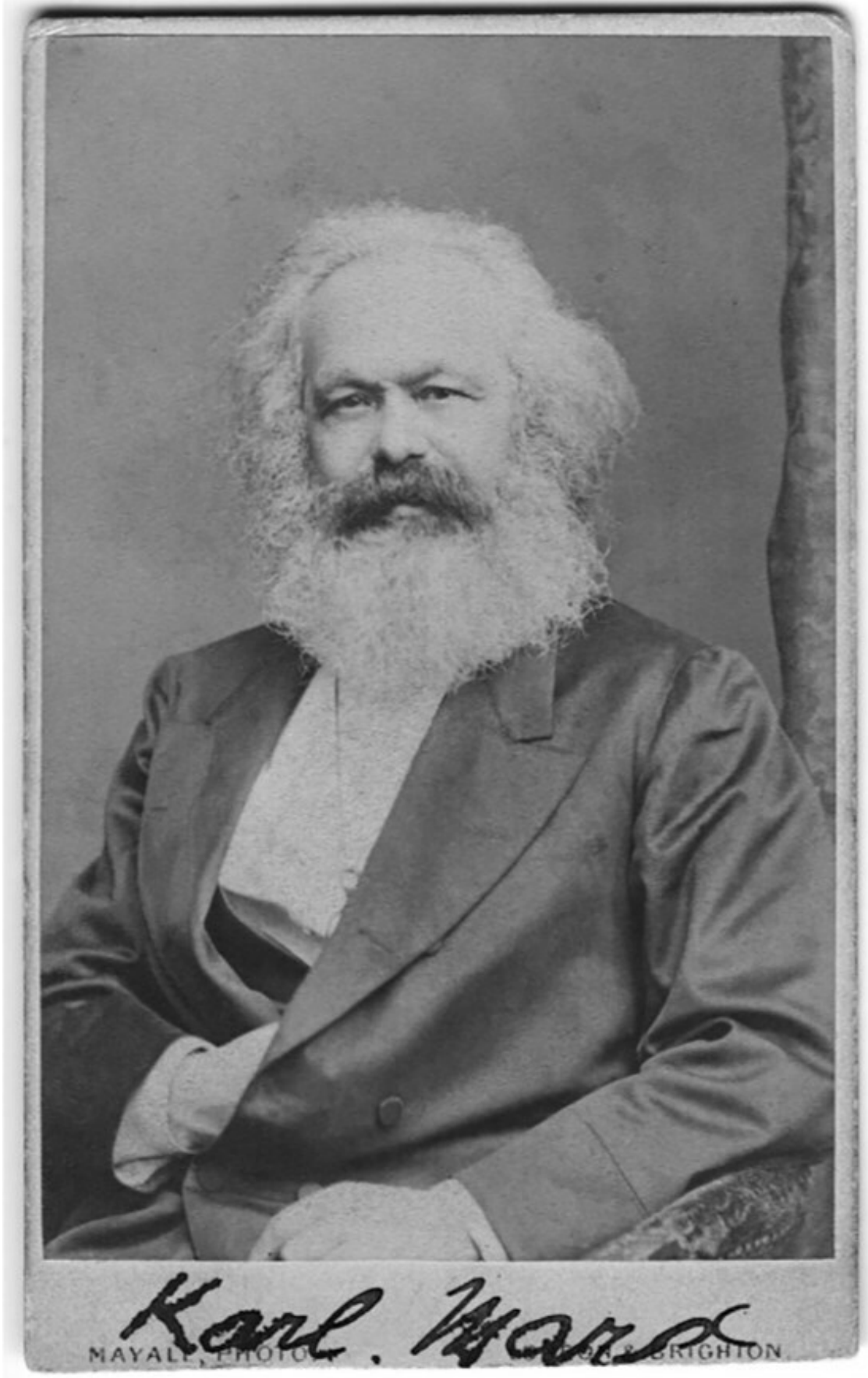
Marx hâlâ üniversite öğrencisiyken, Genç Hegelciler, Hegel'in öğrencileri arasındaki muhafazakâr kesime ve Prusya'daki Hıristiyan romantizmine savaş açmıştır. Eski ve yeni ekol arasındaki çatışma, hem din felsefesinde hem de siyasi edebiyatta varlığını hissettirmesine karşın, aynı kişinin iki yönde de eğilimli olduğu nadiren görülmüştür. Strauss Hıristiyanlığın esaslarını samimi eleştirilere tabi tutmuştur; Feuerbach Hıristiyanlığın ve genel olarak dinin yapısını araştırmış, bu alanda Hegel'in idealizmini materyalizme dönüştürmüştür; Bruno Bauer tarihi ve felsefi ağır toplarını, Hıristiyanlığın ortaya çıkışına dair geleneksel dogmalara yöneltmiştir. Ancak siyasi açıdan, bireyin özgürlüğü aşamasında kalmışlardır: Bu konuda sadece ılımlı liberal görüşler benimsemişlerdir. Yine de, Arnold Ruge gibi, o dönem siyasi görüşleri konusunda liberal sol kanatta yer alan, daha az göze çarpan Genç Hegelciler de olmuştur.

Ancak Genç Hegelcilerden hiçbiri, diyalektik metodu ustalarının öğretisini geliştirmek için kullanmamıştır. Hegelcilerin en genci Karl Marx, öncelikle bu metodu toplumbilimde daha yüksek bir aşamaya ulaştırmıştır. Kendisini tanısaydı, daha tatmin olmuş ya da belki daha huzursuz bir

⁵ Hegel'in ölümünden sonra, öğrencileri arasında özellikle de tanrı, ölümsüzlük ve İsa'nın kişiliği doktrinleri üzerinde görüş ayrılıkları baş göstermiştir. “Sağ Kanat” olarak adlandırılan bir kesim, bu sorular konusunda Ortodoksluğa meyletmiştir. Onların karşısında ise yenilikçi “Sol Kanat”ı oluşturan “Genç Hegelciler” yer almıştır. Arnold Ruge, Bruno Bauer, Feuerbach ve *Life of Jesus*'in yazarı Strauss bu kesime dahildir.

zihinle dünyadan göçecek Hegel'le hiç tanışmamıştır. Otuzlu ve kırklı yıllarda Hegelciler arasında yer alan Heinrich Heine, doğru olmasa bile, ustasının doktrinlerindeki sıradışı zorlukları mükemmel bir biçimde ortaya koyan aşağıdaki hikâyeyi anlatmıştır:

“Hegel ölüm döşeğinde yatarken, etrafına toplanmış öğrencileri, ustalarının üzgün yüzündeki kırışıklıkların derinleştiğini görür, üzüntüsünün sebebini sorar ve kendisine hayran ne kadar çok öğrencisini ve destekçisini geride bırakacağını hatırlatarak onu avutmaya çalışırlar. Zorlukla nefes alan Hegel şöyle karşılık verir: ‘Hiçbir öğrencim beni anlamadı; sadece Michelet beni anladı, ama...’ iç çekerek sözlerine devam eder, ‘o bile yanlış anladı.’”

Karl Marx'ın Yaşamı ve Öğretileri

Karl Marx Müzesi (Marx'ın Doğduğu Ev)

I. Ebeveyn ve Dostları

1. Marx'ın Çıracılık Dönemi

Karl Heinrich Marx, 5 Mayıs 1818'de Treves'de dünyaya geldi. Babası Alman bir haham ailesinin mütevazı koşullarında yetişip saygıdeğer bir meslek edinerek hukukçu olmuş, fakat para kazanma sanatını hiç öğrenmemiş, aydın, halinden memnun, hayırsever bir Yahudiydi. Annesi ise, taşıdıkları Pressburg soyadından da anlaşılacağı gibi, on yedinci yüzyılda Macaristan'ın Pressburg şehrinden Hollanda'ya göç etmiş haham bir aileye mensup bir Hollandalıydı. Almancası epey kötüydü. Marx annesinin şu sözlerini aktarmıştır: “Karl, kapital hakkında bu kadar çok yazı yazacağına, bol miktarda kapitale sahip olsaydı çok daha iyi olurdu.” Marx ailesinin yedi çocuğu arasında sadece Karl özel zihinsel yetenekler sergiliyordu.

1824 yılında aile Hıristiyanlığı benimsedi. O dönem Yahudilerin vaftiz olması nadiren görülen bir şey olmaktan çıkmıştı. On sekizinci yüzyılın ikinci yarısındaki aydınlanma dönemi, birçok kültürlü Yahudinin dogmatik inançlarının temelini çürütmüş, onu takip eden Alman Hıristiyan romantizmi süreci Hıristiyanlığın ve ulusal hislerin güçlenmesine ve idealize edilmesine yol açmış, spiritüel olduğu kadar pratik sebeplerle, kendi dinlerini terk eden Yahudiler de bu etkiden kaçamamıştı. Tamamen asimile olmuş, diğer Hıristiyan ve Alman vatandaşlar gibi hissetmeye ve düşünmeye başlamışlardı. Marx'ın babası kendini iyi bir Prusyalı olarak görüyordu ve bir keresinde oğluna Napolyon'un yenilgisi ve Prusya'nın zaferi hakkında gösterişli bir methiye yazmasını önermişti. Karl'ın babasının önerisini yerine getirdiği söylenemese de, Hıristiyan hayranlığı ve Alman vatanseverlik duygularının hâkim olduğu o dönemden hayatının sonuna dek, Yahudi karşıtı bir önyargıyı sürdürdü; ona göre bir Yahudi ya tefeci ya da dilenci olabilirdi.

Doğduğu kasabadaki gramer okuluna gönderilen Karl, yüksek dereceyle mezun oldu. Ancak zihinsel gelişimi sadece okulla sınırlı değildi. Okul yıllarında, en sevdiği şairler Homeros ve Shakespeare olan ve dönemin entelektüel eğilimlerini yakından takip eden, son derece kültürlü bir Prusya yetkilisi olan devlet özel meclisi üyesi L. Von Westphalen'in evini sık sık ziyaret etti. İlerlemiş yaşına rağmen, erken gelişmiş bu genç adamla sohbet etmekten ve onun zihinsel gelişimini etkilemekten keyif alıyordu. Marx, “her yenilikçi hareketi, bir gerçeklik âşığının coşkusu ve ağırbaşlı muhakemesiyle karşılayan ve idealizmin hayal değil gerçek olduğuna canlı kanıt teşkil eden babacan bir arkadaş” diye tanımlayarak onu onurlandırmıştır. (Marx'ın doktora tezinden alıntı.)

Jenny von Westphalen

Boston'daki devlet okulundan ayrıldıktan sonra, babasının isteği doğrultusunda hukuk eğitimi almak üzere Bonn Üniversitesi'ne kaydoldu. Neşeli öğrencilik hayatının ilk senesinden sonra,

1836'nın güz döneminde, Hegel'in açılış konferansında (1818) kültür ve hakikatin merkezi olarak tanımladığı Berlin Üniversitesi'ne geçiş yaptı. Berlin'e gitmek üzere yola çıkmadan önce güzelliği, kültürü ve güçlü karakteriyle göze çarpan bir kadın olan, babacan arkadaşının kızı Jenny von Westphalen'la gizlice nişanlandı.

2. Öğrencilik Yılları

Marx Berlin'de, felsefe, hukuk, tarih, coğrafya, edebiyat, sanat tarihi vb. çalışmalara kendini kaptırdı. Hakikate karşı Faust'a benzer bir açlık duyuyordu ve çalışmaya yönelik dinmeyen bir iştaha sahipti; bu konularda Marx'ı tanımlayabilmek için ancak en üstün sıfatlar yeterli olurdu. Bu dönemde yazdığı şiirlerden birinde, kendinden şöyle bahsetmiştir:

“Asla sakın kalamıyorum
Ruhumu şiddetle ele geçiren
Fakat daha da çabalıyım ve mücadele etmem gereken
Sonu gelmeyen, tedirgin bir uçuşta...”

Her yanım yaşamıma katacak
Kutsal, çoğalan nimetlerle dolu;
Benliğim bilim diyarına nüfuz edip
Müzik ve sanatın keyfine varacak.”

Tüm sosyal etkileşimlerden feragat ederek gece gündüz çalışmış, okuduklarını özetlemiş, Yunanca ve Latince'den tercüme yapmış, felsefi sistemler üzerinde çalışmış, kendi düşüncelerini kayda değer miktarda yazıya dökmüş, felsefi ya da hukuki taslaklar hazırlamış ve üç cilt şiir yazmıştır. 1837 yılı Marx'ın entelektüel gelişiminde önemli süreçlerden biri olmuştur; kararsızlık, huzursuzluk ve içsel çatışmalarla dolu bir dönem geçirmiş, sonunda Hegelci diyalektiklere sığınmıştır. Böylece Kant ve Fichte'nin soyut idealizmine sırt çevirmiş ve gerçekliğe doğru ilk adımlarını atmıştır; gerçekten de, Marx o dönem Hegel'in aslında gerçekliği savunduğuna inanmaktadır. 10 Kasım 1837'de kaleme aldığı, gerçekten insani bir belge niteliği taşıyan epey uzun bir mektupta, henüz çok genç olan Marx, Berlin Üniversitesi'ndeki ilk iki dönemini kapsayan o önemli süreçteki yoğun faaliyetlerini, babasıyla paylaşmıştır:

Sevgili Babam,

Yaşamımızın dönüm noktaları olan bazı dönemler vardır; sadece geçmişte kalan bir süreci tanımlarken değil, yeni yönümüzü net olarak belirlerken de büyük önem taşırlar. Böyle dönüm noktalarında, gerçek durumumuzu net bir biçimde kavrayabilmek için, geçmişin ve içinde bulunduğumuz ânın eleştirel bir değerlendirmesini yapmamız gerektiğini hissederiz. Hatta, tarihin ortaya koyduğu üzere, insanoğlu bu geriye bakıştan ve tefekkürden keyif alır, dolayısıyla genellikle gerilediği ya da eylemsiz kaldığı zannedilebilecek anlarda, aslında sadece kendini daha iyi anlayabilmek, kendi yaptıklarını kavrayabilmek ve ruhunun işleyişine müdahale edebilmek için kendini koltuğuna bırakmıştır.

Ancak birey böyle zamanlarda coşkunluğa kapılır; çünkü her dönüşüm kısmen geçmişe yönelik bir ağıt, kısmen de göz alıcı ama değişken renklerin keşmekeşinde kalıcı bir ifade yaratmak için çabalayan muhteşem, yeni bir şiirin başlangıcıdır. Bununla birlikte, yaşamın aktif gidişatı içerisinde kaybettikleri önemi geri kazanmaları için, geçmiş tecrübelerimizi yeniden hatırlamamızı sağlayacak bir anıt yaratmak isteriz: Bunu yapmanın, anılarımızı bir araya getirip ebeveynlerimizin kalplerine hitap edecek şekilde ortaya sermekten daha iyi bir yöntemi olabilir mi?

Şimdi, burada geçirdiğim seneyi değerlendirirken ve bu arada senin samimiyetle yazılmış mektubunu yanıtlarken, kendini her yönde, bilimde, sanatta ve bireyin kendi kişiliğinde ifade etmeye çabalayan spiritüel bir gücün somutlaşmış hali olarak tanımladığım hayata yönelik genel bakışımla, kendi konumumu değerlendiriyorum. Berlin'e ulaştıktan sonra tüm eski bağlarımı kopardım, nadiren ve isteksizce bazı ziyaretler gerçekleştirdim ve kendimi bilime ve sanata adamaya çabaladım. O dönemki fikirlerim doğrultusunda, şiir kesinlikle öncelikli ilgi alanım ya da en azından en kabul gören, en fazla ilgimi çeken uğraşım olmalıydı; fakat mizacımdan ve gelişme eğilimimden de anlaşılabilir gibi, bu tamamen idealist bir görüştü. Onun yanı sıra hukuk üzerinde çalışmam gerekiyordu ve hepsinden öte, felsefeyle uğraşmaya yönelik güçlü bir dürtü hissediyordum. Ancak iki alan da birbiriyle öyle iç içeydi ki, bir taraftan uysalca ve eleştirel bir yaklaşım sergilemeden çeşitli kaynakların, hukukçu Heineccius ve Thibaut'un eserleri üzerinde çalışır, örneğin Jüstinyen Yasaları'nın ilk iki cildini tercüme ederken, diğer taraftan hukuk alanında bir hukuk felsefesi geliştirmeye çabalıyordum. Giriş niteliği taşıyan birkaç metafiziksel ilkeyi kaleme aldıktan sonra, bu talihsiz eseri yazmaya yaklaşık 300 sayfa boyunca, kamu haklarına değininceye dek devam ettim.

Ancak bu girişimim esnasında, her şeyden öte, idealizme özgü, olan ve olması gereken arasındaki çatışma, rahatsız edici biçimde göze çarpan bir hal aldı. İlk sırada, hukukun metafiziği diye tanımladığım, tüm resmi hukuktan ve tüm gerçek hukuk uygulamalarından kopuk temel ilkeler, tanımlar ve fikirler yer alıyordu. Ardından matematiksel dogmatizmin bilimsel olmayan formu, lafı dolandırarak ve verimli bir gelişme ya da önemli bir yaratım ortaya çıkarmaksızın, karmaşık yargılarıyla en başından beri gerçeğe ulaşmamı engelledi. Bir üçgen bir matematikçi tarafından çizilip formüle edilebilir; sadece biçimsel bir kavramdır ve daha derin bir değerlendirmeye tabi tutulmasına gerek yoktur; başka nitelikler kazanmaya ihtiyaç duyduğunda başka bir şeyle daha bir araya getirilmesi gerekir. Böylelikle, aynı şeyi farklı ilişkiler içerisinde sokarak, yeni ilişkiler ve yeni hakikatler ortaya çıkarabiliriz. Hukuk, devlet, doğa ve felsefenin bütününde karşımıza çıkan, zihinsel yaşamın somut ifadesinde, araştırmaya tabi tutulan nesne kendi gelişimi içerisinde değerlendirilmelidir (...) Bireyin mantığı kendi birliğine ulaşmaya dek, kendi çelişkileri doğrultusunda ilerlemelidir.

Bu cümlelerde Hegelci diyalektiğin Marx'taki ilk izlerine şahit oluyoruz. Sabit geometrik formların, sürekli evrimleşen organizmalarla, toplumsal yapılar ve insani kurumlarla karşılaştırıldığını görüyoruz. Marx, Hegelci felsefenin etkisine karşı azimle direnmiş, hatta ondan nefret ederek kendi idealizmine inançla sadık kalmak için insanüstü çabalar sarf etmiş, fakat sonunda kendisi de o dönem Almanya'da hâkim olan Hegelci kurama, evrim fikrinin büyümesine yenik düşmüştür.

Marx mektubuna hukuk çalışmalarından ve şiirlerinden bahsederek şöyle devam etmiştir:

Bu çeşitli faaliyetlerin sonucunda, ilk dönemimde birçok geceyi uykusuz geçirdim, birçok mücadele içerisinde girdim ve birçok zihinsel ve fiziksel heyecana kapıldım. Tüm bunların sonunda ise, bu süreçte doğayı, sanatı ve sosyal etkileşimleri ihmal edip keyif almayı reddettiğim için, kendimi pek de iyi hissetmediğimi fark ettim: hatta bedenim de bu konuda uyarı vermeye başladı. Doktorum doğayla etkileşime girmemi önerdiği için, ilk defa şehrin öbür ucuna giderek kendimi Stralau Yolu'nda buldum (...) Uzun süredir idealizmi savunmama rağmen, ideali gerçeklikte aramaya yöneldim. Bugüne dek dünyanın ötesinde var olduğunu düşündüğüm tanrılar, şimdi onun merkezi haline geldi.

Tuhaf, inişli çıkışlı üslubundan pek keyif almasam da, Hegel'in felsefesinden bölümler okudum. Bu sefer fiziksel gerçeklik kadar temel, somut ve mükemmel bir spiritüel yapıya ulaşmaya niyetlenerek bir kez daha denizin derinliklerine dalmayı istedim ve zihinsel alıştırmalarla ilgilenmek yerine, saf gerçekleri günışığına çıkarmayı denedim.

“Cleantes ya da Kaynak ve Felsefenin Kaçınılmaz Gelişimi Üzerine” diye adlandırdığım yaklaşık 24 sayfalık bir diyalog yazdım. Burada, şimdiye dek birbirinden ayrı tutulmuş sanat ve bilim bir dereceye kadar iç içe geçmişti ve hatta cüretkâr bir maceracı olarak, tanrının saf bir kavram olarak dinde, doğada ve tarihte kendini gösterdiği şekliyle felsefi, diyalektik bir yorumunu geliştirme görevine soyundum. Son tezim Hegelci sistemin başlangıcı üzerineydi; yazılış sürecinde bilim, Schelling ve tarihle ilişki kurmamı ve üzerine epey kafa yormamı gerektiren bu çalışma, güvenilmez bir denizkızı gibi beni düşmanımın ellerine teslim etti...

Daha önceki mektubumda da bahsettiğim gibi, Jenny'nin hastalığı, entelektüel çalışmalarımın verimsizliği ve başarısızlığı yüzünden kapıldığım üzüntü ve nefret ettiğim bir görüşü saplantı haline getirdiğim için kapıldığım öfke yüzünden hasta oldum. İyileştikten sonra, tüm bunlardan vazgeçebileceğime dair beyhude bir inançla, tüm şiirlerimi ve yazmayı planladığım kısa hikâyelerin taslaklarını yaktım; süphesiz, bunu yapmamam için hiçbir gerekçem yoktu.

Hastalığım sırasında Hegel'in ve çoğu öğrencisinin tüm eserlerini baştan sona okudum. Stralau'daki arkadaşlarımla sık sık gerçekleştirdiğim buluşmalar sırasında, birçok profesörün ve Berlin'deki en yakın arkadaşım Dr. Rutenberg'in de dahil olduğu bir mezunlar derneğiyle tanıştım. Birçok karşıt fikrin öne sürüldüğü tartışmalar esnasında, kaçınmaya çabaladığım yeni felsefenin ağlarına giderek daha da sıkı dolanıyordum; fakat bu kadar yadsımanın ardından bekleneceği gibi, tüm konuşkanlığım yerini sessizliğe bırakmış, gerçekten alaycı bir öfkeye kapılmıştım. (Neue Zeit, 16. Sene, 1. Cilt, 1. Sayı.)

Babası bu mektuptan hiç memnun kalmamıştı. Amaçsız ve tutarsız çalışmaları yüzünden Karl'a sitem etti. Bu Berlin çalışmalarının, hilkat garibeleri yaratıp onları yeniden yok etmenin ötesine geçeceğini ummuştu. Karl'ın her şeyden önce, gelecekteki kariyerini göz önüne alarak tüm ilgisini kendi alanındaki derslere vereceğine, yetkililerle faydalı ilişkiler geliştireceğine, zamanını verimli kullanıp tüm felsefi aşırılıklardan kaçınacağına inanmıştı. Oğluna, derslerine düzenli olarak katılan ve geleceğini önemseyen diğer öğrencilerden örnek verdi:

“Bu genç adamlar, arada sırada tamamını ya da bir kısmını eğlenmeye ayırdıkları akşamlar dışında gecelerini huzurla uyuyarak geçirirken, zeki ve yetenekli oğlum Karl, sıkıcı çalışmalarla, anlaşılması güç öğretileri kavramak uğruna tüm eğlence fırsatlarını reddederek bedenini ve zihnini bitap düşüren, perişan, uykusuz geceler geçiriyor. Fakat bugün yarattıklarını yarım yok ederek günlerini geçirirken, sonunda sahip olduklarını yok ettiğini, başkalarından hiçbir şey kazanmadığını fark ediyor. Gençlik eğlencelerini küçümseyen ve bilgelik hayalinin peşinde koşarken sağlığını hiçe sayan, yetenekli genç adamların arasında bir saat sosyalleşse muhtemelen daha kolay başarıya ulaşacak. Sosyal eğlence de yanına kâr kalacak. Oğluma kıyasla, sıradan öğrenciler kolayca ilerleyerek daha iyi olmasa da daha rahat koşullarda hedeflerine ulaşırken onun bedeni hasta düşmeye, zihni bulanmaya başlıyor.”

Babasına duyduğu sonsuz sevgiye rağmen, Marx seçtiği yoldan ayrılamamıştır. Dini inançlarını yitirdikten sonra, felsefi ya da bilimsel bir evren kavramına ulaşacak kadar talihli derin düşünürler, ebeveyn şefkati ve yeni inançlarla beslenen sadakat arasında kaldıklarında, kolay kolay geri adım atmazlar. Üstelik seçkin bir resmi kariyer sahibi olmak Marx'ı pek de cezbetmemektedir. Gerçekten de, bunu asla kabul etmeyecek mücadeleci bir mizaca sahiptir. Şu dizeleri kaleme almıştır:

Bu yüzden, izin verin cesur olalım
Asla vazgeçmeyeceğiz görevimizden;
Asla gömülmeyeceğiz kasvetli bir sessizliğe,
Azmimizin ve eylemlerimizin sonu gelmeden.

İzin verin özgür kalalım;
Korku dolu yaşamımızı geçirmeyelim kara düşüncelerle,
Eylem ve tutkuyla,
Girebilecekken mücadeleye.

Stralau'da geçirdiği günler, sağlığını son derece iyi etkiledi. Yeni edindiği felsefi kavramlar üzerinde büyük bir gayretle çalışıyor; mezunlar derneği üyeleriyle, özellikle de teolog Bruno Bauer ve aralarındaki yaş ve konum farkına rağmen ona kendi dengi gibi yaklaşan gramer okulu öğretmeni Friedrich Köppen'le kurduğu ilişkiler de bu konuda işine yarıyordu. Marx resmi bir kariyer edinme düşüncesinden tamamen vazgeçmiş, bir üniversitede öğretim üyesi olabilmek için can atmaya başlamıştı. Oğlunun yeni çalışmaları ve uğraşlarıyla barışmasına rağmen, Karl'ın daha sonraki başarılarından mutlu olmak babasına nasip olmadı. Kısa bir hastalık sürecinin ardından, 1838'in Mayıs ayında, elli altı yaşındayken hayatını kaybetti.

Bunun ardından hukuk öğrenimini tamamen bırakan Marx, Bruno Bauer'in de teşvikiyle felsefe eğitmeni olarak Bonn Üniversitesi'ne olabildiğince çabuk kabul edilebilmek için mezuniyet sınavına hazırlanırken, felsefi bilgilerini eksiksiz kılmak amacıyla daha da büyük bir gayretle çalışmaya başladı. 1834'ten 1839'a dek Berlin'de, 1840'ta ise Bonn'da eğitim görevlisi olarak çalışmış Bauer de, Bonn Üniversitesi'nde teoloji profesörü olarak işe alınacağını umuyordu. Demokritos ve Epikür'ün doğa felsefeleri üzerine bir tez yazan Marx, 1841'de Jena'da felsefe doktorasını aldı. Ardından öğretim görevlisi kariyerine başlamak üzere Bonn'daki arkadaşı Bauer'in yanına gitti. Bu süreçte umutları sonuçsuz kaldı. O dönem Prusya üniversiteleri serbest araştırmacılara uygun değildi. Bauer'in bile profesörlüğe kabul edilmesi mümkün değilken, görüşlerini çok daha sert bir üslupla ifade eden Marx'ın akademik bir kariyere sahip olması imkânsızdı. Bu çıkmazdan tek çıkış yolu serbest gazetecilikti ve böyle bir fırsat kısa süre içerisinde karşısına çıktı.

3. Sosyal Yaşamının Başlangıcı

Marx eksiksiz bir felsefe eğitimi almak ve Almanya'nın spiritüel özgürlüğü için verilen mücadeleye dahil olmak için dizginlenemez bir dürtüyle sosyal yaşama adım attı. Spiritüel özgürlükten anladığı, öncelikle din özgürlüğü ve siyasi liberalizmdi. Hangi enstrümanı kullanması gerektiğinden de son derece emindi: Eleştiricilik. Mutlak ve değişmez görüşler, eleştiricilik silahı karşısında etkisiz ve mantıksız bir hal alıp yıkılarak, yerini canlı bir düşünce ve varlık akışına bırakıyor ya da Marx'ın 1844'te ifade ettiği gibi, “onlara kendi melodisini mırıldanarak taş kesilmiş koşulları dans ettiriyordu.” Tabii ki, kendi melodilerinden kastı diyalektikti. Eleştiricilik, Genç Hegelcilerin genel olarak başvurduğu silahtı. Eleştiricilik, mevcut koşulları ve egemen dogmaları ortadan kaldırarak yaşamın yolunu açan yadsımaydı. Genç Hegelcilerin görevi yeni prensipler ya da yeni dogmalar yaratmak değil, eski dogmaları ortadan kaldırmaktı. Diyalektiğin doğru bir biçimde anlaşılması açısından, eleştiricilik ya da yadsıma en olumlu yöntemdi. Eleştiricilik her şeyden önce fikir tartışmalarıyla, bireyin çağdaş görüşleri sarsma amacıyla, gerçekdışına karşı girdiği savaşa (acımasız bir savaşa) ifade edilebilirdi.

Marx akademik bir kariyerden tamamen umudunu kestiğinde, kendisine açık kalan tek işkolu, daha önce de belirttiğimiz gibi gazetecilikti. Maddi koşulları, onu kendi geçimini sağlamaya itmişti. Tam da o dönem, Ren bölgesindeki vilayetlerde yaşayan liberaller, daha büyük bir özgürlük için gerekli koşulları sağlamak amacıyla bir gazete çıkarmayı planlıyorlardı. Gereken sermaye kısa sürede

bir araya getirildi. Manidar bir şekilde, Genç Hegelciler editör ve yazar olarak işe alındı. 1 Ocak 1842'de, *Rheinische Zeitung*'un ilk sayısı Köln'de yayımlandı. Editörü, Marx Berlin Üniversitesi'nde öğrenim görürken onunla samimi bir arkadaşlık kurmuş Dr. Rutenberg'di; onun sayesinde o sırada Bonn'da yaşayan Marx'a yazarlık teklif edildi. Teklifi kabul ettikten sonra, makaleleriyle Arnold Ruge'un dikkatini çeken Marx, Ruge tarafından onun Feuerbach, Bauer, Moses Hess ve diğerleriyle birlikte başlattığı ortak edebi girişimin bir parçası olmaya davet edildi. Marx'ın makaleleri *Rheinische Zeitung*'un okuyucularının da büyük beğenisini kazandı, böylece 1842'nin Ekim ayında Rutenberg emekli olduktan sonra, gazetenin editörlüğüne terfi etti. Yeni konumu gereği, işine daha az bağlı bir editörün şüphesiz arada sırada zihnini biraz yormasına yol açacak, fakat Marx'ın ekonomi politik ve sosyalizm üzerine derin araştırmalar yapmasını gerektiren, ekonomik ve siyasi sorunlara eğilmek zorunda kaldı. 1842'nin Ekim ayında Strasburg'da düzenlenen, Fransız ve Alman aydınların katıldığı kongrede, başka konuların yanı sıra Fransız sosyalist teoriler tartışıldı. Ren bölgesindeki vilayetlerde de, editörlük konumu sebebiyle ilgilenmesini gerektiren toprak mülkiyeti ve vergilere ilişkin sorular ortaya çıkmıştı ve sadece felsefi bilgilere sahip olmak bu soruları cevaplamasına yetmiyordu. Üstelik sansür, böyle eleştirel bir üsluba sahip bir gazetenin yayımlanma sürecini iyice zorlaştırıyor, editörün gerçek görevini yerine getirmesine izin vermiyordu. *Ekonomi Politikinin Eleştirisine Katkı* (1859) eserinin önsözünde, Marx editörlük yaşamını kısaca şöyle özetlemiştir:

Karl Marx ve kızı Jenny, 1869.

“*Rheinische Zeitung*’un editörü olarak, 1842 ve 1843’te ilk defa, maddi çıkarlar diye tanımlanan unsur konusundaki tartışmalara dahil olmak zorunda kaldım. Ren vilayetleri meclisinin toprak mülkiyetlerinden kereste çalma ve parselleme uygulamaları, Moselle bölgelerindeki çiftçilere yönelik faaliyetleri ve son olarak, serbest ticaret ve korunma üzerine tartışmalar, ekonomik sorular hakkındaki araştırmalarıma başlamam için beni harekete geçirdi. Diğer yandan, Fransız sosyalizm ve komünizminin pek de felsefi olmayan yankısı, *Rheinische Zeitung*’un sütunlarında o dönem kendini göstermeye başladı. Yüzeyselliğe karşı olmama rağmen, kabul etmem gerekir ki

o güne dek gerçekleştirdiğim çalışmalar, Fransız eğilimlerin önemine dair kendime ait bir yargıya varmam konusunda yeterli değildi. *Rheinische Zeitung*'un yöneticilerinin benimsediği, gazetenin zayıf yönetimi yüzünden verilmiş ölüm fermanını tersine çevirebileceklerine yönelik inançtan seve seve istifade ederek sosyal platformdan ayrılıp çalışma odama çekildim.”

Böylece, ekonomi ve sosyalizm üzerine çalışmaya dair duyduğu entelektüel ihtiyacın yanı sıra özgür, kısıtlanmayan faaliyetlere duyduğu açlık, Marx'ın evlenmek üzere olmasına ve kendi evini geçindirmek zorunda kalmasına rağmen editörlük görevinden ayrılmasıyla sonuçlandı. Fakat spiritüel ihtiraslarının yanında maddi varlığını ikinci plana koymaya başından beri kararlıydı.

II. Marksizmin Gelişim Süreci

1. Fransız-Alman Yıllıkları

1843 ve 1844 yılları arasında Marx'ın entelektüel gelişiminin, ikinci ve muhtemelen en önemli kritik evresi yaşanmıştır. 1837'de Hegel'in öğrencisi olmuş, iki sene boyunca onun felsefesinin derinliklerine nüfuz etmiştir. 1843 ve 1844 yılları arasında ise sosyalist olmuş, bunu izleyen iki sene içerisinde, ismiyle ilişkilendirilen toplumsal ve tarihi doktrinlerin temellerini atmıştır. Sosyalist olana dek hangi yollardan geçtiğine ve hangi çalışmaların onu sosyalizme yönelttiğine dair hiçbir bilgiye sahip değiliz. Tek söyleyebileceğimiz, 1837'de Hegel'in çalışmalarını okurken gösterdiğine benzer bir gayretle, 1843 yazında Fransız sosyalist edebiyatına yönelmiş olabileceğidir. 1843'te Arnold Ruge'a yazdığı mektuplarında ve *Fransız-Alman Yıllıkları*

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «Литрес».

Прочитайте эту книгу целиком, [купив полную легальную версию](#) на Литрес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.